

Täysistunto

Tiistai 7.12.2021 klo 14.00—20.56

14. Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

Hallituksen esitys HE 133/2021 vp

Valiokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp

Ensimmäinen käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 14. asia. Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö LaVM 16/2021 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä. — Yleiskeskustelu, edustaja Keto-Huovinen, olkaa hyvä.

Keskustelu

20.03 **Pihla Keto-Huovinen kok:** Kiitos, arvoisa puhemies! Esitän alkuun lakivaliokunnan puheenjohtajan pyynnöstä hänen pahoittelunsa siitä, ettei hän ehtenyt vuoksi päässyt tänään esittelemään lakivaliokunnan mietintöä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi tapa, jolla kärjäoikeudessa esitetty suullinen todistelu tallennetaan ja otetaan mahdollisessa muutoksenhaussa vastaan. Kärjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, joka katsottaisiin hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa kuulematta todistajia uudelleen. Tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi esityksellä pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena.

Uudistus on niin periaatteellisesti kuin käytännön kannalta merkittävä, ja myös lakivaliokunta on pitkään kiinnittänyt huomiota sen tarpeeseen. Lakivaliokunnan mietintö on yksimielinen, ja valiokunta on pitänyt esitystä ja sen tavoitteita lähtökohtaisesti perusteltuina.

Arvoisa puhemies! Muutoksenhakutuomioistuimen käytössä olevan suullisen todistelun laadun ja sitä kautta ihmisten oikeusturvan parantaminen on tärkeää. Uudistuksen myötä hovioikeuden ja korkeimman oikeuden käytettävissä oleva näyttö on nykyiseen verrattuna tuoreempaa ja parempaa. On selvää, että todistelun laatu heikkenee ajan kuluessa. Muistikuvat tapahtumista heikentyvät, ulkopuolelta ja mediasta tulevat vaikutteet lisääntyvät, ja mahdollisuus myös tarkoitukselliseen vaikuttamiseen kasvaa. Merkityksellistä on myös esimerkiksi rikosasioissa se, että asianomistajat ja todistajat välttyvät uudistuksen myötä yleensä kohtaamasta syytettyä toistamiseen. Tämä mahdollistaa muun muassa sen, että seksuaalirikosten uhrien toipuminen voi alkaa aiemmin, kun heidän ei tarvitse käydä hyvinkin traumatisoivia tapahtumia useaan kertaan läpi eri oikeusasteissa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 146/2021 vp

Lakivaliokunta puoltaakin hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä eräin muutosehdotuksin.

Eräs valiokunnan muutosehdotuksista liittyy säännökseen, jonka mukaan kuva- ja äänitallenteen katsojille voidaan tehdä turvatarkastus ja ottaa heiltä pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet, jos on perusteltua syytä epäillä henkilön tallentavan kuvaa katselun aikana. Hallituksen esityksessä oleva ehdotus turvatarkastuksista ei mielestäni anna riittäviä takeita kuvaamisen estämiseksi. Tilanne olisi vaikea ensinnäkin turvatarkastuksen tekijälle, koska hänen tulisi kyetä arvioimaan kussakin tilanteessa, onko perusteltua syytä epäillä, että henkilö tallentaisi kuvaa. Selkeämpänä on pidettävä suoraviivaisempaa ratkaisua, että henkilöltä otetaan aina tallentamiseen soveltuvat laitteet pois. Jos joku tahallisesti haluaa vahingoittaa esim. todistavaa henkilöä lataamalla tämän kertomuksen nettiin, on sitä käytännössä mahdoton saada sieltä pois. Aiheutettu vahinko voi olla hyvinkin suuri tai jopa kohtalokas todistajalle. Tällä voi olla merkittäviä vaikutuksia myös tulevien todistajien halukkuuteen todistaa erityisesti vakavien rikosten osalta.

Lakivaliokunta katsookin mietinnössään, että on perustellumpaa niin yksityisyydensuojan kuin turvallisuudenkin kannalta, että kuva- ja äänitallennetta katsovalta henkilöltä voidaan poikkeuksetta ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet.

Arvoisa puhemies! Esitetty suullisen todistelun vastaanottamista ääni- ja videotallenteelta koskeva muutos edellyttää onnistuakseen helppokäyttöistä ja toimintavarmaa tallentamiseen käytettävää teknistä järjestelmää. Tällä hetkellä tietojärjestelmän valmistumisen tarkka ajankohta ei ole kuitenkaan vielä tiedossa. Lisäksi olisi huolehdittava myös koulutuksesta. Lakivaliokunta pitääkin tärkeänä, että edellä mainituista seikoista annetaan lakivaliokunnalle selvitys uudistuksen voimaantuloa koskevan hallituksen esityksen yhteydessä.

Arvoisa puhemies! Esityksen perustelujen mukaan tallennetut kertomukset tulee tarpeen mukaan indeksoida, millä tarkoitetaan sitä, että merkitään kohdat, joissa käsitellään eri asioita, kuten eri teemoja tai eri syytekohtia. Tämä olisi perustelujen mukaan omiaan helpottamaan asian valmistelua ja lyhentäisi käsittelyn kestoa. Ruotsissa tässä ei ole kuitenkaan onnistuttu, vaan muutoksenhakutuomioistuimissa katsotaan videot lähestulkoon aina alusta loppuun, mikä näkyy käsittelyajoissa. Pelkääinkin pahoin, että todistelun indeksointi ei ole niin helppo tehtävä kuin on annettu ymmärtää, ottaen huomioon nämä Ruotsin kokemukset, ja syyttäjänä myös tiedän kokemuksesta, että todistajat eivät kerro asioista teemoittain tai aina edes johdonmukaisessa järjestyksessä. Todistajan vapaata kerrontaa tapahtumista ei myöskään muistitutkimuksen mukaan ole järkevää yrittää kesken kuulemisen pilkkoa osiin teemojen tai rikosnimikkeiden mukaan.

Asiantuntijalausunnoissa nostettiin esille tähän liittyen erittäin tärkeä huomio, mikä liittyy siihen, että videoiden katselu on hitaampaa kuin lukeminen. Kirjallisiin todistajankertomuksiin tutustuminen on nopeampaa, ja esimerkiksi sanahaun hyödyntäminen tehostaa työskentelyä. Myös kertomuksen eri kohdissa annettujen lausumien vertailu on kirjallisesti helpompaa. Lakihanketta valmisteltaessa tuntuukin unohtuneen asiantuntijalausunnoissa huomioitu asia, että lainsäädännössä on jo tällä hetkellä mahdollisuus hyödyntää litteroituja kertomuksia mutta resurssivajeen takia tätä mahdollisuutta ei ole juurikaan käytetty. Näkisin olevan tarkoituksenmukaista ottaa litterointi vahvemmin käyttöön videonin rinnalle sellaisissa yksittäistapauksissa, joissa tuomioistuin asianosaisia kuultuaan harkitsisi sen tarpeelliseksi. Litterointien laatiminen laajoissa, pitkäkestoisissa jutuissa jo

Pöytäkirjan asiakohta PTK 146/2021 vp

käräjäoikeuskäsittelyn yhteydessä helpottaa kaikkien asianosaisten ja tuomioistuimen työtä varsinkin tehtäessä loppulausuntoja tuomiota ja valituksia laadittaessa.

Uudistuksen edellyttämistä voimavaroista huolehtiminen on myös välttämätöntä, eivätkä videotointi ja sen kulut saa johtaa henkilöstöresurssien vähenemiseen. Lakivaliokunta on jo pitkään eri yhteyksissä kiinnittänyt vakavaa huomiota tuomioistuinlaitoksen liian niukkaan perusrahoitukseen sekä kantanut muutoinkin huolta oikeusministeriön hallinnonalan määrärahojen riittämättömyydestä ja sen vaikutuksista hallinnonalan toimijoiden toimintaedellytyksiin ja ihmisten oikeusturvan saatavuuteen. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Virta, olkaa hyvä.

20.10 Sofia Virta vihr: Arvoisa puhemies! Tässä maassa tulisi jokaisen voida luottaa oikeusturvan toteutumiseen, ja sujuvat oikeudenkäynnit ovatkin reunaehto demokraattiselle yhteiskunnalle. Vaikka meillä Suomessa tilanne on hyvä moneen muuhun maahan verrattuna, ovat oikeusprosessit silti asianomaisille äärimmäisen raskaita. Kukaan ei haluaisi joutua tilanteeseen, jossa oikeutta itselleen tai asialleen joutuu hakemaan tuomioistuimilta, oikeusprosessit kun ovat pitkiä, henkisesti kuormittavia ja usein kohtuuttomankin kalliita.

On siis tärkeää, että hallitus on valmistellut esityksen suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Kyse on uudistuksesta, joka parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianomaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa.

Kuten edustaja Keto-Huovinenkin äsken puheenvuorossaan totesi, uudistuksen myötä hovioikeuden ja korkeimman oikeuden käytettävissä oleva näyttö on nykyiseen verrattuna tuoreempaa. On myös merkityksellistä, että esimerkiksi rikosasioissa asianomistajat ja todistajat välttyvät uudistuksen myötä yleensä kohtaamasta syytettyä toistamiseen.

Uudistus olisi siis merkittävä parannus suomalaiseen oikeusjärjestelmään, ja kannatankin sitä lämpimästi, mutta uudistukseen liittyy kuitenkin monia seurantarpeita, kuten edustaja Keto-Huovinenkin tuossa kattavasti toi esiin. On esimerkiksi tärkeää huomioida, että lisä- ja uudelleenkuulustelujen kynnykset ovat tämän uudistuksen keskeisimpiä kysymyksiä, ja on tärkeää, että uudistuksen vaikutuksia seurataan tästä näkökulmasta. Niitä on syytä arvioida uudelleen, jos se osoittautuu aiheelliseksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi tai esimerkiksi hovioikeuksien resursseihin tai käsittelyaikoihin liittyvistä syistä.

Lisäksi rahoitusresurssit on todella turvattava. Uudistuksen edellyttämistä voimavaroista huolehtiminen on välttämätöntä. On aivan selvää, että riittämättömät voimavarat heijastuvat toimintaedellytyksiin sekä esimerkiksi asioiden käsittelyaikoihin. Meidän ei tulisi koskaan vähätellä sitä riskiä, minkä riittämättömät oikeusministeriön hallinnonalan määrärahat muodostavat oikeusturvan toteutumiselle. On keskeistä, että tätä jo pitkään väärään suuntaan kehittyntä, heikentynyttä rahoitusta todella tarkastellaan ja varmistetaan, että esimerkiksi tämänkin uudistuksen tarvitsemat resurssit ovat sitten aidosti sellaiset, että uudistuksella saadaan parannuksia aikaan, eikä käy niin, että ne vievät voimavaroja tai resursseja jo kuormittuneesta oikeuslaitoksesta jostakin muusta kohtaa.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 146/2021 vp

20.12 **Hannu Hoskonen kesk:** Arvoisa herra puhemies! On aivan hyvä, että videoidut todistelut ovat tulossa käytäntöön, ja ne ovat myös nykyaikaa. Aivan kuten monessa puheen- vuorossa on todettu, tällaiset rikokset, kuten mainitut esimerkit olivat, ovat todistajalle, sil- le henkilölle, joka on uhrina ollut, erittäin vaikeita henkisesti, ja on hyvä, että tätä rikoksen uhria suojellaan. Oikeusjärjestelmän pitää kehittyä siihen suuntaan, että sitä, joka on va- hingon kärsinyt, aidosti autetaan ja se tehdään mahdollisimman helpoksi. Tärkeintähän on se, että syyllinen saadaan kiinni ja hänet saadaan tuomiolle siitä ja hän joutuu sitten kanta- maan seuraukset tekemästään rikoksesta.

On aivan oikein, että myös syytetyllä on oikeudet, niin sen pitää ollakin. Vapaan maail- man yksi perusoikeus on, että jokaisella on oikeus tulla huomioduksi, jos joutuu oikeuden- käyntiin, ja että tämä oikeudenkäynti on avoin, ja sitten se, että se on tasapuolinen. Mutta olen itsekin lehdistä lukenut esimerkiksi monista tapauksista, jotka ovat erittäin raakoja vä- kivaltatapauksia, että siellä todistaja tai uhri joutuu saman asian kohtaamaan monta kertaa. Se on hänelle henkisesti ylivoimaisen vaikeaa. Tässä asiassa mennään hyvin eteenpäin, ja ymmärryksen mukaan tämä lakiesitys on juuri sitä tukeva.

Lopuksi, arvoisa puhemies, sanon vielä sen, että Suomessa on mielestäni kehittynyt semmoinen haitallinen ilmiö kuin valitusoikeudet. Aivan päivänselvistä asioista valite- taan, ja varsinkin hallinto-oikeuspuolella valittamisesta on tullut yksi kappale kunnallisen päätöksenteon jatketta. Yhtenä esimerkkinä vaikka Lieksan siltahanke: siitä on valitettu monta kertaa, ja tilanne on kohta siinä kaupungissa epätoivoinen, kun yksi valittaja päättää koko kaupungin puolesta, mitä saa tehdä. Kyllä siihen pitää länsimaisen oikeusjärjestel- män taipua myös, että tällaiset valitusprosessit poistetaan laillisella tavalla ja lainsäädän- töä kehitetään siihen suuntaan.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 133/2021 vp sisältyvien 1.-6. lakiehdotuk- sen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.